

Статья посвящена анализу конфликта в период формирования личности подростков, воспитывающихся в интернатных учебных заведениях. Рассмотрены научное понятие дериивация, как потеря межличностного взаимодействия подростков с родительским средой, которое сказывается на их личностном развитии. Раскрыты психологические факторы, определяющие специфику межличностных конфликтов подростков в интернатных заведениях. Рассмотрено влияние самооценки на развитие подростков, воспитывающихся не во семье и как они преодолевают конфликтные ситуации в интернатных учреждениях и за их пределами. Проанализированы психологические проблемы подростков, воспитанников интернатных учреждений, рассмотрены распространенные конфликтные ситуации и даны советы, по преодолению возникающих конфликтных ситуаций. Источников – 14.

Ключевые слова: дериивация, подросток, конфликт, межличностный конфликт, психологические факторы, взаимодействие, подростковый кризис, неадекватное реагирование, индивидуальность, период взросления, критика, недостатки.

Ergakova J.G.

Place the conflict between adolescent identity formation in terms of education in boarding schools

This article analyzes the conflict between the formation of the personality of adolescents who are brought up in boarding schools. Examined the scientific concept of derivation, as the loss of personal interaction with the parent adolescent environment, which affects their personal development. Revealed psychological factors that determine the specificity of interpersonal conflicts adolescents in residential institutions. The influence of self-esteem in the development of adolescents who are brought up in a family and not as they overcome conflicts in institutions and beyond. Analyzed the psychological problems of adolescents, children in boarding institutions are considered common conflict situations and gives some suggestions to overcome the emerging conflict situations. Sources – 14.

Key words: derivation, teenager, conflict, interpersonal conflict, psychological factors, interaction, teenage crisis, inadequate response, personality, maturity period, the criticism, the disadvantages.

Ергакова Юлія Геннадіївна – здобувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, м. Луганськ

УДК 316.6:159.922.62

Завацька Н. Є., Дроговоз І.В.

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті наведено об'єктивні критерії ефективності адаптації на соціальному рівні та суб'єктивні критерії, які відповідають психологічному аспекту соціальної адаптації особистості. Проведено співставлення ступеня соціальної адаптації (дезадаптації) з категоріями досліджуваних осіб (військовослужбовців, звільнених у запас або у відставку, колишніх учасників бойових дій, осіб, які знаходяться у стадії ремісії від алкоголю чи наркотиків, осіб, які повернулися з місць позбавлення волі) з метою розробки психопрофілактичних та психокорекційних програм допомоги. Джерел – 9.

Ключові слова: особистість, соціальна адаптація, соціальна дезадаптація, диференціальна діагностика, психосоціальна робота.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку психологічної науки існує безліч підходів до проблеми діагностики станів соціальної дезадаптації особистості [3; 4; 6; 7]. Зокрема, проблема диференціації ступеня соціальної адаптації гостро виникає при розробці програм психологічної діагностики, психопрофілактики і психокорекції адаптаційних розладів особистості [8; 9]. Розглядаючи питання про диференціацію ступеня соціальної адаптації, слід підкреслити, що вибір критеріїв багато в чому визначається теоретичною концепцією адаптації, в рамках якої ця оцінка здійснюється. Так, найчастіше використовується лише критерій включення індивіда в процес суспільних відносин, що, на нашу думку, не є надійним показником при визначенні ефективності і стійкості адаптації [1; 2; 5]. Хоча відчуття задоволеності, що суб'єктивно переживається індивідом, характером цих відносин і в міру можливості об'єктивно реєстровані зовнішні прояви такої задоволеності, поза сумнівом, є найважливішими критеріями оцінки ефективності адаптації. Проте доцільним є погляд на адаптацію як на системний процес. У зв'язку з цим необхідно контролювати протікання процесу адаптації і його результат у всіх значущих сферах життя індивіда і на всіх рівнях.

Аналіз підходів до проблем адаптації, дезадаптації та реадaptaції людини підкреслює неоднозначність, багатофакторність та багатомірність цих процесів. Узагальнення досліджень

представників різних психологічних шкіл показало, що існують певні розходження в їх уявленнях про процес соціальної реадaptaції особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз досліджень з проблеми соціальної дезадаптації показав, що вона розглядається більшістю дослідників (Б.М. Алмазовим, О.І. Зотовою, Н.Ю. Максимовою, Л.Ф. Шестопаловою та ін.) як порушення активного пристосування індивіда до умов соціального середовища внаслідок хибного або недостатньо розвинутого уявлення людини про себе і свої соціальні зв'язки, неадекватні засоби взаємодії, відсутність навичок спілкування тощо. Дослідники (С.А. Белічева, Е.В. Галажинський, О.Л. Гройсман, Л.В. Дзюбо та ін.) відзначають, що соціальна дезадаптація зумовлює збої у процесі оволодіння особистістю відповідної ролі при входженні в нову соціальну ситуацію, набуття навичок спілкування, взаємодії та супроводжується незадоволенням особистості своїм статусом у групі, рівнем реалізації свого комунікативного потенціалу, зниженням самооцінки, розмиванням індивідуальності.

На основі аналізу праць (Б.С. Братуся, М.І. Єнікеева, О.Г. Караяні, Л.О. Китаєва-Смика, П.А. Корчемного) з проблеми реадaptaції (вторинної адаптації) осіб зрілого віку у кризові періоди її життя, встановлено, що дія дезадаптивних механізмів може проявитися особливо виразно і виділити загальну для вирішення кризи проблему ломки стереотипів і зміну системи цінностей. На думку О.О. Лазебної, С.Ф. Левіна, І.Г. Малкіної-Пих, Ф.С. Мжельського, Л.А. Пергаменщика саме процес реадaptaції стосується цінностей, цілей, норм особистості та її потребнісно-мотиваційної сфери, які перебудовуються на протилежні за змістом, способами реалізації, адже процес реадaptaції пов'язаний або з корінною перебудовою функціональних систем у цілому в особистості при екстраординарних обставинах або, як вважають Н.В. Тарабрина, Т.Р. Татидінова, С.В. Черманін, О.М. Яковлев, з переходом зі стану адаптації у звичних умовах у стан адаптації в нових умовах, що відрізняються від попередніх умов життя й діяльності. Однак, недостатньо розкритою залишається проблема соціально-психологічних чинників соціальної реадaptaції особистості, і насамперед, вплив на цей процес її адаптаційного потенціалу. Крім того, в умовах соціального середовища, яке трансформується, ступінь соціальної адаптації осіб зрілого віку досить низький, а в суспільстві набули значного поширення дезадаптаційні, деструктивні процеси, відмічається зростання негативних адаптацій (А.Г. Амбрумова, Л.Л. Бергельсон, В.В. Гульдман, Н.В. Конончук, Б.О. Сосновський).

Мета статті – розкрити об'єктивні та суб'єктивні критерії оцінки ефективності соціальної адаптації особистості.

Основні завдання статті полягають у визначенні об'єктивних критеріїв ефективності адаптації на соціальному рівні та суб'єктивних критеріїв, що відповідають психологічному аспекту соціальної адаптації особистості; провести співставлення ступеня соціальної адаптації (дезадаптації) та досліджуваного контингенту з метою урахування цих даних при розробці психопрофілактичних та психокорекційних програм допомоги.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Практичний досвід роботи, а також проведені автором дослідження переконливо свідчать про необхідність залучення для оцінки ефективності адаптації і інших критеріїв, відповідних соціальній і психологічній природі адаптації і адаптаційних розладів. Проведене дослідження та контент-аналіз літератури по проблемі адаптації дозволили виділити основні і найбільш діагностичні критерії оцінки ефективності адаптації. В таблиці 1 наведені суб'єктивні критерії оцінки ефективності соціальної адаптації, які відповідають психологічному аспекту ефективності адаптації.

Таблиця 1

Суб'єктивні критерії оцінки ефективності соціальної адаптації		
№	Критерії оцінки ефективності соціальної адаптації	
	Успішна адаптація	Дезадаптація
1	Емоційний комфорт; високий ступінь задоволеності відносинами з оточуючими, соціальним статусом, основними формами діяльності, реалізацією основних потреб, самореалізацією та ін.	Емоційний дискомфорт, низький ступінь задоволеності відносинами з оточуючими, соціальним статусом, основними формами діяльності, реалізацією основних потреб
2	Низький рівень ситуативної і особистісної тривожності	Високий рівень ситуативної і особистісної тривожності

3	Самоприйняття, адекватні самооцінка і рівень домагань, мінімальне розведення Я-реального і Я-ідеального, самооцінки і рівня домагань	Неприйняття себе, неадекватні самооцінка і рівень домагань, максимальне розведення Я-реального і Я-ідеального, самооцінки і рівня домагань
4	Відсутність тенденцій до невротизації і депресії	Виражені невротизація і депресія
5	Інтернальний локус контролю	Екстернальний локус контролю
6	Відчуття включення в діяльність групи	Суб'єктивне відчуття самотності

З метою більш повного аналізу даної проблеми необхідно відзначити, що провідним в структурі адаптації є психологічний аспект, який опосередкує характер і особливості протікання адаптації на інших рівнях; визначальна роль в оцінці ефективності адаптації як системного процесу належить власне психологічним критеріям.

Об'єктивні критерії ефективності адаптації на соціальному рівні наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Об'єктивні критерії оцінки ефективності соціальної адаптації

№	Критерії оцінки ефективності соціальної адаптації	
	Успішна адаптація	Дезадаптація
1	Високий ступінь інтеграції індивіда з середовищем, включеність в діяльність групи	Низький ступінь інтеграції (аж до дезинтеграції) індивіда з середовищем
2	Високий соціальний і соціометричний статус, висока емоційна експансивність	Низький соціальний і соціометричний статус, низький рівень емоційної експансивності
3	Самостійність в ухваленні рішень, відстоювання своєї думки	Залежність, конформність
4	Наявність глибоких особистісних контактів, широке коло спілкування	Відсутність глибоких особистісних контактів, обмежене коло спілкування
5	Уміння забезпечити свої основні потреби	Невміння забезпечити свої основні потреби
6	Соціальна активність	Соціальна пасивність, замкнутість
7	Високі працездатність і успішність діяльності, професійне зростання	Низькі працездатність і успішність діяльності (іноді - до дезорганізації), відсутність професійного зростання
8	Достатні комунікативні навички, побудова відносин з оточуючими на основі взаємоповаги, адекватність поведінкових патернів	Недостатні комунікативні навички, використання малоадаптивних патернів поведінки (конфліктність, агресивність)
9	Відносна стабільність емоційної сфери, адекватність афектних реакцій	Швидка зміна настрою, емоційна нестійкість, неадекватність афектних реакцій, частіше – домінування астенічного і депресивного емоційного фону

Отже, всі чинники, вплив яких досліджувався, можна розділити на соціальні та психологічні. Серед соціальних та психологічних чинників, у свою чергу, можна виділити три групи чинників, кожна з яких характеризує такі сторони життєдіяльності досліджуваних:

1. Мікросоціальні умови, у тому числі:

1.1. Пов'язані з матеріально-побутовим станом.

1.2. Пов'язані з взаємодією із мікро соціальним оточенням у родині.

1.3. Пов'язані з взаємодією із мікро соціальним оточенням поза родину.

2. Поведінка, включаючи:

2.1. Зміст повсякденної поведінки.

2.2. Психологічні (соціально-психологічні) параметри поведінки.

3. Інші соціальні та психологічні чинники (ціннісні орієнтації, локалізація та інтенсивність психотравмуючих ситуацій, наявність психопатологічних синдромів).

Аналіз даних структурованого інтерв'ю, документів, експертних оцінок, які надавалися соціальними працівниками, працівниками служби зайнятості, інспекторами кримінально-виконавчої інспекції (включаючи визначення ступеню соціальної адаптованості реальної поведінки і наявності задоволеності своїми соціальними умовами), лікарями (для досліджуваних, які знаходяться у стадії ремісії від психотропних речовин, включаючи постановку діагнозу і визначення наявності психічної патології), членами сім'ї дозволили нам провести диференціацію ступеня соціальної адаптації досліджуваних та виділити: ступінь соціальної адаптованості, ступінь часткової соціальної адаптації, тотальний та деструктивний ступінь соціальної дезадаптації досліджуваних.

Зокрема, на основі експертних оцінок визначалися такі параметри ступеня соціальної адаптації досліджуваних, як соціальна активність, висока інтеграція з середовищем, широке коло спілкування, наявність позитивних міжособистісних контактів, міжособистісні відносини з оточуючими, побудовані на основі взаємоповаги.

На основі аналізу документів визначалися соціальний статус, професійна самореалізація, соматичне благополуччя досліджуваних. Дані структурованої бесіди дозволяли визначити, що соціально адаптовані досліджувані характеризують себе переважно емоційно-позитивними установкам, а також надали можливість співставити суб'єктивне бачення досліджуваних і тих параметрів, які були визначені експертами: самостійність у прийнятті рішень, відстоювання своєї думки, достатньо високі комунікативні навички, відносна стабільність емоційної сфери, адекватність афективних реакцій. По вибірці таких досліджуваних виявилось 155 (29,7%) осіб.

В разі невідповідності зазначеним параметрам, досліджувані були розподілені на три ступеня соціальної адаптації (дезадаптації).

Досліджувані 125 (23,9%) з частковою соціальною дезадаптацією характеризуються середнім рівнем інтегруючої та диференціюючої рефлексивності. Когнітивні установки, спрямовані на себе носять емоційно-нейтральний, рідше позитивний зміст. Їх відрізняє емоційний дискомфорт, низький ступінь задоволення відносинами з оточуючими, своїм соціальним статусом, основними формами своєї діяльності, ступенем реалізації основних потреб, рівнем самореалізації. Частими для таких досліджуваних є прояви комплексу вищості, демонстративної поведінки. У зовнішній поведінці, у співпраці є елементи демонстративності, часто суперництва.

Досліджуваних 178 (34,1%) з тотальним ступенем соціальної дезадаптації відрізняє невисокий рівень інтегруючої рефлексивності, при цьому диференціююча складність образу "Я" відзначається переважно негативним або нейтральним змістом.

Досліджувані малоконтактні, пасивні, безініціативні. Крім того, вони характеризуються несформованим самоконтролем поведінки, схильністю до агресії, високим ступенем конформності та надмірною орієнтованістю на норми поведінки свого мікро соціального середовища. Їм притаманний низький ступінь самосприйняття, неадекватна або слабо диференційована, нестійка самооцінка та рівень домагань. Виражені невротизація та депресивний настрій.

Деструктивний ступінь соціальної дезадаптації 64 (12,3%) досліджуваних означає низький ступінь інтеграції (навіть до дезінтеграції) з середовищем, низький соціальний статус, відсутність глибоких особистісних контактів, обмежене коло спілкування, соціальну пасивність, замкнутість, низькі працездатність та успішність діяльності (іноді – до дезорганізації діяльності), недостатні комунікативні навички, використання неадаптивних патернів поведінки (конфліктність, агресивність).

Відзначається циклотимність, знижена емоційна стійкість, неадекватність афективних реакцій, частіше – домінування депресивного емоційного фону.

Співставлення зазначеного ступеня соціальної адаптації (дезадаптації) з категоріями досліджуваних осіб (військовослужбовців, звільнених у запас або у відставку, колишніх учасників бойових дій, осіб, які знаходяться у стадії ремісії від алкоголю чи наркотиків, осіб, які повернулися з місць позбавлення волі) дало можливість визначити розподіл кількості досліджуваних відповідно до ступеню соціальної адаптації.

Отримані дані наведено в таблиці 3.

Розподіл досліджуваних відповідно до ступеню соціальної адаптації

Групи досліджуваних	Кількість досліджуваних відповідно до ступеню соціальної адаптації									
	Соціально адаптовані		Часткова соціальна адаптація		Тотальний ступінь дезадаптації		Деструктивний ступінь дезадаптації		Всього	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Особи, звільнені у запас або відставку	121	23,2	43	8,2	-	-	-	-	164	31,4
Учасники бойових дій	18	3,4	53	10,1	37	7,1	-	-	108	20,6
Особи у стадії ремісії від алкогольної залежності	16	3,1	29	5,6	45	8,6	-	-	90	17,3
Особи у стадії ремісії від наркотичної залежності	-	-	-	-	22	4,2	20	3,9	42	8,1
Особи, які повернулися з місць позбавлення волі	-	-	-	-	74	14,2	44	8,4	118	22,6
Всього	155	29,7	125	23,9	178	34,1	64	12,3	522	100

Як видно з таблиці 3, соціально адаптовані досліджувані та досліджувані з частковою соціальною адаптацією представлені ідентичними групами досліджуваних – чоловіками, звільненими у запас або у відставку, учасниками бойових дій та досліджуваними, які знаходяться у стадії ремісії щодо вживання алкоголю. Різницю у ступеню соціальної адаптації цих досліджуваних ми пов'язуємо з різним рівнем їх адаптаційного потенціалу – високим або середнім рівнем у соціально адаптованих осіб та середнім або низьким – у частково адаптованих. Найбільш представлений у вибірці тотальний ступінь соціальної дезадаптації, який виявили всі групи досліджуваних, окрім чоловіків, звільнених у запас або у відставку (що, на нашу думку, пов'язано з їх високим адаптаційним потенціалом та меншою кількістю тих адаптаційно несприятливих чинників, які впливають на інші групи дезадаптантів). Деструктивний ступінь соціальної дезадаптації – у осіб, які повернулися з місць позбавлення волі та осіб, які позбавилися наркотичної залежності і знаходяться у стадії ремісії. Ми вважаємо, що ці дані пов'язані як з низьким (можливо, дуже низьким) адаптаційним потенціалом досліджуваних, так і з вираженим негативним впливом адаптаційно несприятливих чинників. Отримані дані щодо ступеня соціальної адаптації враховувалися при диференціації психокорекційних заходів в системі реадaptaції досліджуваних.

Результати емпіричного вивчення дають підставу вважати, що факторами ризику щодо соціальної дезадаптації осіб зрілого віку є низький ступінь інтеграції (аж до дезінтеграції) індивіда з середовищем; низький соціальний і соціометричний статус, низький рівень емоційної експансивності; залежність, конформність; відсутність глибоких особистісних контактів, обмежене коло спілкування та невміння забезпечити свої основні потреби, а також соціальна пасивність, замкнутість, низькі працездатність і успішність діяльності (іноді – до дезорганізації), відсутність професійного зростання.

Провідним в структурі адаптації є психологічний аспект, який опосередкує характер і особливості протікання адаптації на інших рівнях. Власне психологічним критеріям належить визначальна роль в оцінці ефективності адаптації як системного процесу. До таких критеріїв належить емоційний комфорт, високий ступінь задоволеності відносинами з оточуючими, соціальним статусом, основними формами діяльності, реалізацією основних потреб, самореалізацією, а також низький рівень ситуативної і особистісної тривожності, самоприйняття,

адекватні самооцінка і рівень домагань, мінімальне розведення Я-реального і Я-ідеального, самооцінки і рівня домагань, відсутність тенденцій до невротизації та депресія, відчуття включення в діяльність групи.

Проведена диференціація ступеня соціальної адаптації обстежуваних дозволила виділити соціально адаптованих досліджуваних, серед яких найбільша кількість чоловіків, звільнених у запас або у відставку, ступінь часткової соціальної адаптації, представлений колишніми учасниками бойових дій, тотальний ступінь соціальної адаптації та деструктивний ступінь соціальної адаптації, які найбільш представлені досліджуваними, які повернулися з місць позбавлення волі, та досліджуваними, які мають в анамнезі узалежнення від психотропних речовин.

Висновки. Таким чином, емпіричне дослідження виявило, що чинниками соціальної дезадаптації осіб зрілого віку в разі різкої зміни їх життєвої ситуації є: низький ступінь інтеграції до свого мікро соціального середовища (відсутність глибоких міжособистісних контактів, обмежене коло спілкування); соціальна пасивність, низький соціальний статус; відсутність професійних досягнень та низький рівень продуктивної діяльності взагалі.

Отримані дані щодо ступеня соціальної адаптації слід враховувати при диференціації психопрофілактичних та психокорекційних заходів в системі реадптації досліджуваних. Крім того, системне і цілісне осмислення процесу реадптації особистості має принципове значення для теорії й практики соціальної роботи, яка спрямована на підтримку, розвиток особистості, реадптацію індивідуальної та соціальної суб'єктності особи.

Література

1. Антипов В. В. Психологические механизмы дезадаптации и адаптации к меняющимся социальным условиям / В. В. Антипов, Б. А. Сосновский // Психология человека в условиях социальной нестабильности / Под ред. Б. А. Сосновского. – М. : МПГУ, 1994. – С. 30–47.
2. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1994. – Т. 15, № 1. – С. 3–18.
3. Батаршев А. В. Психодиагностика пограничных расстройств личности и поведения / А. В. Батаршев. – М. : Изд-во ин-та психотерапии, 2004. – 320. – (Золотой фонд психотерапии).
4. Васерман Л. И. О системном подходе в оценке психической адаптации / Л. И. Вассерман, М. А. Березин, Н. И. Косенков // Обозр. психiatr. и мед. психологии им. В. М. Бехтерева. – 1994. – № 3. – С. 16–25.
5. Грись А. М. Деформація соціальної ідентичності як критерій дезадаптації особистості / А. М. Грись // Проблеми заг. та пед. психол. : Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2007. – Т. IX. – Ч. 7. – С. 7–15.
6. Осницкий А. В. Проблемы психического здоровья и адаптации личности / А. В. Осницкий. – М. : Серебряный век, 2004. – 384 с.
7. Розум С. И. Психология социализации и социальной адаптации человека / С. И. Розум. – М. : Речь, 2006. – 366 с.
8. Чумак Н. Й. Основні цінності соціальної роботи та можливості їх практичного застосування / Н. Й. Чумак // Безпека. Здоров'я. Реабілітація : зб. наук. праць за матеріалами III міжнар. наук.-метод. конф. – Вип. III. – Луганськ : Знання, 2005. – С. 253–258.
9. Щербина Л. Ф. Методологія психологічної допомоги / Л. Ф. Щербина // Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К. : Міленіум, 2007. – Т. IX. – Ч. 7. – С. 317–329.

References

1. Antipov V. V. Psihologicheskie mehanizmy dezadaptatsii i adaptatsii k menyayushchimsya social'nyim usloviyam / V. V. Antipov, B. A. Sosnovskii // Psihologiya cheloveka v usloviyah social'noj nestabil'nosti / Pod red. B. A. Sosnovskogo. – M. : MPGU, 1994. – S. 30–47.
2. Ancyferova L. I. Lichnost' v trudnyh zhiznennyh usloviyah: pereosmyslivanie, preobrazovanie situatsii i psihologicheskaya zashchita / L. I. Ancyferova // Psihologicheskii zhurnal. – 1994. – T. 15, № 1. – S. 3–18.
3. Batarshhev A. V. Psihodiagnostika pogranychnyh rasstrojstv lichnosti i povedeniya / A. V. Batarshhev. – M. : Izd-vo in-ta psihoterapii, 2004. – 320. – (Zolotoj fond psihoterapii).

4. Vasserman L. I. O sistemnom podhode v ocenke psihicheskoy adaptacii / L. I. Vasserman, M. A. Berebin, N. I. Kosenkov // Obozr. psihiatr. i med. psihologii im. V. M. Behtereva. – 1994. – № 3. – S. 16–25.
5. Gris' A. M. Deformaciya social'noї identichnosti yak kriterij dezadaptacii osobistosti / A. M. Gris' // Problemi zag. ta ped. psihol. : Zb. nauk. prac' In-tu psihol. im. G. S. Kostyuka APN Ukraїni / Za red. S. D. Maksimenka. – K., 2007. – T. IH. – CH. 7. – S. 7–15.
6. Osnickii A. V. Problemy psihicheskogo zdorov'ya i adaptacii lichnosti / A. V. Osnickii. – M. : Serebryanyi vek, 2004. – 384 s.
7. Rozum S. I. Psihologiya socializacii i social'noj adaptacii cheloveka / S. I. Rozum. – M. : Rech', 2006. – 366 s.
8. CHumak N. J. Osnovni cinnosti social'noї roboti ta mozhlivosti їh praktichnogo zastosuvannya / N. J. CHumak // Bezpeka. Zdorov'ya. Reabilitaciya : zb. nauk. prac' za materialami III mizhnar. nauk.-metod. konf. – Vip. III. – Lugans'k : Znannya, 2005. – S. 253–258.
9. SHCHerbina L. F. Metodologiya psihologichnoї dopomogi / L. F. SHCHerbina // Zb. nauk. prac' In-tu psihol. im. G. S. Kostyuka APN Ukraїni / Za red. S. D. Maksimenka. – K. : Milenium, 2007. – T. IH. – CH. 7. – S. 317–329.

Завацкая Н. Е., Дроговоз И.В.

Критерии оценки эффективности социальной адаптации личности

В статье приведены объективные критерии эффективности адаптации личности на социальном уровне и субъективные критерии, соответствующие психологическому аспекту социальной адаптации личности. Проведено сопоставление степени социальной адаптации (дезадаптации) с категориями испытуемых (военнослужащих, уволенных в запас или отставку, бывших участников боевых действий, испытуемых, находящихся в стадии ремиссии от употребления алкоголя или наркотиков, испытуемых, которые возвратились из мест лишения свободы) с целью разработки психопрофилактических и психокоррекционных программ помощи. Источников – 9.

Ключевые слова: личность, социальная адаптация, социальная дезадаптация, критерии дифференциальной диагностики, психосоциальная работа.

Zavatskaya N. E., Drogovoz I.V.

Criteria of estimation of efficiency of social adaptation of personality

In the article the objective criteria of efficiency of adaptation of personality at social level and subjective criteria proper to the psychological aspect of social adaptation of personality are resulted. Comparison of degree of social adaptation (dezadaptation) with the categories of examinees (servicemen discharged in a supply or retirement, former participants of battle actions, an examinee, found in the stage of remission from the use of alcohol or drugs an examinee, which returned from the places of imprisonment) with the target of program prophylaxis and correction development of help is conducted. Sources – 9.

Key words: personality, mature adult, social adaptation, social dezadaptation, criteria of differential diagnostics, psychosocial work.

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ

Дроговоз Ірина Вадимівна – студентка філологічного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ

УДК 159.9:658:331.108.24 (043.3)

Карамушка Л.М., Ліпляньська О.В.

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПЛИННІСТЬ ПЕРСОНАЛУ

У статті проаналізовано рівень організаційного розвитку комерційних організацій. Показано вплив рівня розвитку складових організаційного розвитку комерційних організацій («організаційна зрілість» та «проблемність організаційного розвитку») та рівнів організаційного розвитку комерційних організацій в цілому («конструктивний», «проблемний», «кризовий») на види плинності персоналу. Джерел – 15.

Ключові слова: комерційні організації; організаційний розвиток; плинність персоналу.